

Högerpartiets programarbete

Ordföranden i högerpartiets programkommitté, professor Erik Anners, ger i denna artikel sin personliga syn på programarbetet, dess tillkomst, utveckling och resultat. Programarbetet har hittills uppfattats synnerligen positivt bland allmänheten. Bl.a. har till följd därav högerpartiet betraktats som det modernaste partiet i landet. Förf. understryker, att det finns all anledning att fortsätta det programmatiska arbetet inom högerpartiet, oavsett vilket resultatet av det stundande valet blir.

Högerpartiet beslöt vid sin riksstämma år 1964 att ett nytt handlingsprogram skulle utarbetas. Man uppdrog åt partistyrelsen att tillsätta en programkommitté för att lösa denna uppgift. Jag fick uppdraget att vara denna kommittés ordförande i oktober 1964. Arbetet kom emellertid inte att inledas förrän våren 1965 då programkommittén tillsattes. Att det kom att dröja så länge mellan beslut och handling berodde på de inre förhållandena inom partiledningen och partistyrelsen i samband med den permanenta kris, i vilken partiet hade befunnit sig efter 1964 års val. Sedan Gunnar Heckscher efterträts av Yngve Holmberg och därmed förutsättningarna hade skapats för en kraftsamling inom partiet, kom arbetet igång i september 1965, då Gustaf Delin ställdes till förfogande som programkommitténs sekreterare. Programkommittén fann snart att uppgiften var mycket större och svårare än vare sig partiet eller de som åtagit sig den hade föreställt sig. Till att börja med rådde det inom programkommittén en viss tvekan om vad arbetet egentligen skulle inriktas på. Skulle man försöka skapa ett kortfristigt handlingsprogram eller skulle handlingsprogrammet utformas på längre sikt? I det senare fallet måste man ha fullmakt att taga upp centrala ideologiska principer till övervägande och att överhuvudtaget utveckla en typ av programmatiskt tänkande, som man i allmänhet inte förbinder med ett konservativt parti. Programkommittén begärde därför hos partistyrelsen och fick också

ett bemyndigande att utforma sitt arbete som en kombination av handlingsprogram och principprogram.

Vida större svårigheter beredde det naturligtvis programkommitténs ledamöter att skaffa sig ett perspektiv på framtidsutvecklingen, som kunde tjäna till ledning i de programmatiska diskussionerna. Det blev att sätta sig på skolbänken. Vid sidan av litteraturstudier i aktuell samhällsvetenskaplig litteratur, där inte minst Gustaf Delins kännedom om den amerikanska framtidsforskningens aktuella läge var till stor nytta, anordnade programkommittén i växande omfattning s.k. hearings med framstående vetenskapsmän och experter på olika samhällsområden. Genom att dessa hearings spelades in på band fick man ett värdefullt grundmaterial. De inre diskussionerna i kommittén fördes på ett sätt som närmast påminner om ett akademiskt seminarium. I direkt anknytning till skrivna promemorior penetrerades olika politiska frågeställningar på ett mycket ingående sätt. I dessa former fortgick arbetet till sommaren 1966. Under våren hade programkommittén givits tillfälle att inför partistyrelsen presentera valda smakprov ur det material, som man vid den tidpunkten kommit fram till. Partistyrelsen var påfallande intresserad men kanske också något oroad. Den fick nämligen lyssna bl.a. till prognoser om datamaskinernas betydelse och om miljöpolitiken som ett av framtidens ojämförligast viktiga problem, till på köpet i form av en expressiv argumenta-

tion, som man tidigare inte varit van vid inom högern. Lättare torde det ha varit för partistyrelsen att tillägna sig den starkt positiva syn på u-landshjälpen, som programkommitténs representanter företrädde. Sedan dess har datateknikens och miljöpolitikens betydelse blivit alltmer uppenbar och u-landsfrågorna har kommit att träda i förgrunden i den politiska debatten. Men vid den tidpunkten, alltså våren 1966, var de synpunkter som framfördes från programkommitténs sida i icke ringa grad nya. Särskilt torde det ha varit en nyhet för ledamöterna i partistyrelsen att man från vetenskapligt håll bedömde både datateknik och miljöpolitik så som centrala. Det gensvar som arbetet hade fått i partistyrelsen kom att utsträcka sig till hela partiet sedan en del av det material och de synpunkter, som diskuterats fram inom programkommittén, presenterades sommaren 1966 i form av en skrift av Gustaf Delin och mig under titeln "Framtidens politiska villkor". Vi hade emellertid där gått mycket längre än vad som skett inom programkommittén. Vi försökte nämligen draga slutsatser i politiskt hänseende både på kortare och längre sikt av det material, som då förelåg.

Nya direktiv

Programarbetet återupptogs efter valet i oktober 1966 i en utökad programkommitté och med John Magnus Lindberg som administrativ sekreterare. Inrättandet av denna post, som blev mycket ar-

betstyngd, var välbetänkt. I samråd med partiledningen hade det nämligen beslutats att programarbetet skulle breddas och fördjupas. Från partiledningens sida hade uttryckts ett önskemål att programmaterialet skulle avpassas för en behandling av partiet i två omgångar. Kommittén skulle därför inte framlägga några definitiva förslag till 1967 års riksstämman, då dess resultat skulle behandlas, utan det skulle räcka med att man där framlade resultatet av sitt arbete i form av ett debattmaterial. Sedan detta material behandlats vid stämman och partimedlemmarna fått tillfälle att genom studie- och remissarbete göra sig förtrogna med de nya fakta och synpunkter, som materialet innehöll skulle påföljande riksstämma taga definitiv ställning. Beslutet torde ha varit det enda riktiga i denna situation. Materialet hade redan då en sådan omfattning och var för ett konservativt parti av så pass omvälvande karaktär att det näppeligen hade varit möjligt att koncentrera det till ett antal programmatiska punkter, som skulle antagas eller förkastas av en riksstämma, utan att detta lett till våldsamma meningsbrytningar inom partiet. Resultatet av detta beslut blev naturligtvis att programkommittén kom att växa. Den omfattade så småningom ett tjugotal delegationer. Inom dessa delegationer eller som därtill anknutna experter kom så småningom ett hundratal personer att arbeta. Kontakten mellan de olika delegationerna samt kontrollen av att arbetet fortskred i någorlunda samma tempo och

följde de allmänna riktlinjer, som programkommittén uppdragit, skedde genom ett antal konferenser på Handelsn gård på Lidingö. Genom denna breda uppläggning av arbetet kom naturligtvis materialet att svälla ofantligt, och endast genom en intensiv slutspurt under månaderna januari—mars 1967 blev det möjligt att i april till partistyrelsen överlämna resultaten av kommitténs arbete.

Materialet blev vid riksstämman föremål för en utskottsbehandling och en intensiv debatt. Man beslöt att det skulle utsändas dels på remiss till partiets lokala organisationer och dels i bearbetad version som grund för ett studiearbete under hösten 1967 och våren 1968. Vidare skulle en arbetsgrupp bestående av partiledningen samt Sam Nilsson och Carl-Henrik Winqwist ha ansvaret för detta studie- och remissarbete och skilja ut det underlag, som kunde vara lämpligt att använda i valrörelsen år 1968.

Programkommittén ville i detta läge icke binda partiet vid de personer, som dittills anförtrots uppgiften, utan ställde sina platser till förfogande, så att man skulle ha fria händer vid personvalet till den nya programkommitté, vilken skulle fullfölja arbetet. Mycket återstod då att göra. Materialet var delvis ofullständigt eller åtminstone osmält. Det behövde kompletteras och skulle ju också redigeras ut i programform. Så här i efterhand förefaller det antagligt att det var ett misstag att inte genast utse en ny programkommitté. Det hade förmodligen varit bättre om en sådan fått i upp-

gift att ansvara för och leda studie- och remissarbetet. Även om studierna inom partiet har varit omfattande och ofta energiskt bedrivna och själva remissuppgiften väckt starkt intresse har det nämligen visat sig att det material, som utsänts till de lokala partiorganisationerna, inte alltid varit tillfredsställande utformat. Man borde ha förutsett att partiledning och partikansli skulle bli överbelastade med de uppgifter, som sammanhänge med själva valrörelsen, och icke pålagt dem även en så omfattande och samtidigt så speciell uppgift. Detta insåg emellertid ingen av oss sommaren 1967.

Innehållet

Det är naturligtvis inte möjligt att inom ramen för en tidskriftsartikel gå närmare in på materialets innehåll. Det får vara tillräckligt att nämna att det genomgående präglades av den uppfattningen att vi med accelererad hastighet glider in i en ny typ av vetenskaplig och teknologisk civilisation, som kommer att ställa många av våra invanda föreställningar på huvudet och bereda oss stora politiska svårigheter. I materialet understryker man vidare genomgående datateknikens, miljöpolitikens och u-landsfrågornas centrala betydelse i framtidens politiska liv. På det ekonomiska området har man särskilt sysslat med frågan om övergången från råvaruekonomi till innovationsekonomi och med de konsekvenser i form av bland annat en snabbt fortlöpande strukturförändring inom näringslivet, som detta måste medföra.

I samband därmed utvecklade man inom programkommittén på ett tidigt stadium förslag om en allmän inkomst- eller selsättningsförsäkring, ett förslag som senare med kraft framfördes av partiet. Utbildningspolitiken kom att domineras av en diskussion av frågorna kring kvantitet och kvalitet. Man fann att en konsekvens av de stora krav som i framtidens samhälle skulle komma att ställas på människornas utbildningsnivå gjorde det naturligt att uppställa mycket höga kvantitativa målsättningar. Vidare fann man att en förutsättning för en effektivt fungerande innovationsekonomi med en flexibel produktionsapparat vore en utbildningspolitik, som var inriktad på att ge människorna ett så brett underlag i fråga om allmänbildning som möjligt.

Det visade sig givetvis svårt att på alla de behandlade områdena nå upp till de ganska högt ställda anspråken på materialet. Somliga delegationer fick för kort tid på sig, andra delegationer blev inte lämpligt sammansatta. Därför blev också åtskilligt av programmaterialet ofullständigt eller osmält. Men i stort sett förlämpligt sammansatta. Därför blev som sagt åtskilligt av programmaterialet ofullständigt eller osmält. Men i stort sett företedde det en enhetlig prägel. Både de allmänna riktlinjer som utvecklades och de aktuella konkreta förslag som framfördes var konsekventa därför att de utgick ifrån en genomtänkt och gemensam grund av värderingar. Detta blev möjligt tack vare att kommittén energiskt höll fast vid en arbetsmetod, som många

gångar torde ha känts som en tvångströja för delegationerna, men som i det långa loppet visade sig vara mycket nyttig och därför kan förtjäna att belysas något. Varje delegation fick direktiv att först skriva ett avsnitt kallat "Perspektiv" där man skulle försöka ge en prognos på utvecklingen inom det samhällsområde, som man hade att behandla. Prognosen skulle gälla den utveckling som bedömdes såsom oundviklig, dvs. som en följd just av vår vetenskapliga och teknologiska typ av civilisation. I ett följande avsnitt skulle sedan delegationen ange riktlinjer för en politik som åsyftade att på de områden, där politiska åtgärder kunde påverka utvecklingen, ange vad man ville uppnå. I ett tredje avsnitt skulle delegationen framlägga konkreta förslag, som vore aktuella redan nu och som samstämde med de förut angivna allmänna riktlinjerna. Denna metod präglade programarbetet redan på ett tidigt stadium och förmodligen var detta orsaken till att det stora materialet inte blev alltför disparat.

Lika litet som det är möjligt att gå in närmare på programmaterialet, lika litet är det möjligt att mera i detalj illustrera hur denna metod fungerar. Jag kan bara ge en antydning härom genom att taga upp några allmänna resonemang kring utbildningspolitiken.

Utbildningspolitik

Om man nu under rubriken "Perspektiv" anser sig kunna konstatera en pågående övergång från en råvaruekonomi till en

innovationsekonomi har detta alldeles bestämda konsekvenser för de effektivitetssynpunkter, som måste anläggas på utbildningspolitiken. Om den mänskliga intelligensen blir den viktigaste produktionsfaktorn, och det är ju utgångspunkten, måste man försöka att odla denna intelligens så långt det är möjligt för att det egna landet skall kunna vara konkurrenskraftigt. Ty konkurrenskraften är en förutsättning för åtminstone ett visst mått av självständig kulturutveckling och en tillräckligt stark ekonomi för att fullfölja det sociala och kulturella välfärdsverket. Vill man spetsa till saken kan man uttrycka förhållandet så att en framtida konkurrens inom innovationsekonomin ram gör det nödvändigt att utbilda alla, som överhuvudtaget kan utbildas, så långt det någonsin är möjligt att utbilda dem. Som riktlinje, fortfarande talat ur effektivitetens synpunkt, ger detta till resultat att de kvantitativa målsättningarna inom utbildningspolitiken måste sättas mycket högt. Å andra sidan blir det nödvändigt att försöka bevara, så långt det kan gå, de kvalitativa målsättningar, som man en gång hade och i stor utsträckning fortfarande har och som på sin tid var en följd av det gamla elitsamhällets konkurrensförhållanden. I det samhället gällde det att utbilda ett kvalificerat fåtal, som valdes ut och skolades för ett relativt fåtal befattningar och arbetsuppgifter av intellektuell karaktär. I framtidens samhälle blir utbildningspolitiken av så avgörande samhällsekonomisk betydelse att mycket

stora finansiella och organisatoriska ansträngningar för att lösa både de kvantitativa och kvalitativa problemen ter sig berättigade. En annan riktlinje, motiverad av effektivitetssynpunkter, är att man måste motsätta sig en utveckling i riktning mot en fortsatt specialisering. En sådan ger visserligen fördelar på kort sikt men på längre sikt undergräver den möjligheterna till en snabbanpassning till en accelererad vetenskaplig och teknisk utveckling. En dylik omvandlingsprocess förutsätter först och främst flexibilitet hos arbetskraften; den enskilde får vara beredd att kanske flera gånger i livet skola om sig för nya arbetsuppgifter inom ramen för sitt yrke. Det eftersträvandvärda måste i stället vara en bred allmänbildning, som ger en tillräcklig grund för den önskvärda flexibiliteten.

Minst lika betydelsefulla som de effektivitetssynpunkter, som här berörts, är naturligtvis de humanitära och demokratiska värderingar vi vill skall prägla utbildningspolitiken. Dessa värderingar ger också de stöd för en kvantitativt inriktad utbildningspolitik. Demokratiens framtid är ju väsentligen en fråga om dess fördjupning; detta förutsätter en fördjupad bildning hos medborgarna, som kan göra det möjligt för dem att förstå och engagera sig i samhällsfrågorna. Samtidigt måste det vara önskvärt att människorna i framtidens samhälle i så stor utsträckning som möjligt har samma eller åtminstone överlappande associations- och referensramar. Detta

är förutsättningen för en naturligare, snabbare och spontanare mänsklig kontakt än i dagens samhälle med dess skilda gruppbildningar, där det alltför ofta är så att den ene inte förstår vad den andre talar om. Ur dylika riktlinjer kan man redan nu utveckla viktiga konkreta förslag. Ett är att man skapar ett organ för kraftfullare reformer på den högre utbildningens och forskningens områden genom att organisera ett universitetsdepartement. Ett annat är att forskarkvaliteten måste bevaras. Under senare tid har det framträtt tendenser att offra de kvalitativa önskemålen beträffande forskarutbildningen för att, som man tror, nå fram till bättre kvantitativa resultat. Här gäller det att finna metoden att det ena göra och det andra icke låta. En liknande kritik kan riktas mot UKAS' förslag om fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna. Det offerar alltför mycket åt ett mekaniskt kvantitets- och specialiseringstänkande. Ett genomförande av förslaget skulle på längre sikt just skapa det fackidiotsproblem, som man till varje pris måste undvika. Ytterligare en konsekvens är att man med bestämdhet måste avvisa förslag om att spärra tillträdet till de fortfarande fria fakulteterna eller högskolorna. I första hand måste universitetens resurser förstärkas. Tillfälliga överbelastningssvårigheter får sedan lösas på annat sätt t.ex. genom obligatoriska inledande kurser med därpå följande kvalitativt urval.

Det programarbete, vars material nu studeras ute bland partimedlemmarna

är som sagt icke färdigt och måste självfallet föras till en tillfredsställande avslutning. Hur det skall ske blir det dags att diskutera efter valet. Men det bör framhållas att högerpartiet redan genom detta hittills utförda programarbete skapat sig en goodwill i kretsar, som tidigare stått främmande inför partiets strävanden. Samtidigt har man lyckats förnya den inre debatten inom partiet på ett sätt som visar nyttan av en brett upplagd programdiskussion. Det gäller nu att inte förlora någon tid i onödan.

Modernast

Det är ganska ovanligt för ett konservativt parti — som skedde för några månader sedan efter en opinionsundersökning — att få höra att just högerpartiet ansågs ha det modernaste programmet av alla partier för närvarande. Den nya bilden av högern som ett progressivt parti, som har givit sig i kast med framtidens stora och svåra politiska frågor för att kunna ge medborgarna en vägledning på längre sikt än vad som möter i vardagspolitiken, får inte tunnna ut. Skulle det mot förmodan bli ett nederlag för partiet eller den borgerliga oppositionen vid 1968 års val är ett energiskt programarbete snart sagt den enda möjligheten att hålla partiet samman och att förstå det att engagera sig med full kraft i valrörelsen 1970. Skulle det däremot bli en borgerlig valseger i höst och en borgerlig trepartiregering, har partiet goda möjligheter att kombinera sin insats i regeringsarbetet med en fortsatt program-

debatt på bred front. En sådan debatt kommer då att te sig nödvändig för en fortsatt frammarsch och för en valseger år 1970. Väljarna kommer inte att låta sig nöjas med den på kort sikt lagda och begränsade reformpolitik som kan föras av en borgerlig regering, såsom vittnesbörd om dess goda vilja inför 1970-talet. Man måste hålla i minnet att en sådan regering måste regera mot första kammaren och alltså icke kan lagstifta. I den antagna situationen skulle det vara mycket naturligt att försöka hålla nära kontakt mellan partiets representanter i de utredningar om mera djupgående reformer, som en ny regering självfallet måste tillsätta, och de grupper inom partiet som arbetar med programmet på längre sikt. Det största misstag partiet skulle kunna begå vore att så koncentrera sig på uppgifterna i regeringsarbetet att man försummade uppgiften att skapa ett program som inte blott gäller 1970-talets utan också 1980-talets samhälle. Den ungdom som i dag står så tvivlande och kritisk gentemot mycket i det bestående samhället skulle ställa sig avvisande mot ett parti, som nöjde sig med en på kort sikt lagd handlingspolitik. Tvärtom gäller det att redovisa partiets värde tradition i en ideologisk utformning, som ungdomen kan förstå och acceptera. Det gäller också att visa att denna värde tradition omsatt i riktlinjer på längre sikt verkligen leder fram till det samhälle präglad av en human idealism, som vår tids ungdom längtar efter, och vill kämpa för.